

1. Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 77/187, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικά με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων, έχει την έννοια ότι η εν λόγω οδηγία μπορεί να εφαρμοσθεί σε περίπτωση κατά την οποία ορισμένος επιχειρηματίας αναθέτει, βάσει συμβάσεως, σε άλλον επιχειρηματία την ευθύνη εκμεταλλεύσεως υπηρεσίας προοριζόμενης για εξυπηρέτηση των εργαζομένων, την οποία προηγουμένως διαχειριζόταν ο ίδιος, έναντι αντιπαροχής και διαφόρων πλεονεκτημάτων οι λεπτομέρειες των οποίων καθορίζονται στη μεταξύ τους συναφθείσα συμφωνία.
2. Το άρθρο 3 της οδηγίας έχει την έννοια ότι, επί μεταβιβάσεως, οι όροι της συμβά-

σεως ή της σχέσεως εργασίας που αφορούν τον μισθό, ιδίως την ημερομηνία καταβολής και τη σύνθεσή του, δεν μπορούν να τροποποιηθούν και αν ακόμη το συνολικό ποσό του μισθού παραμένει αμετάβλητο. Ωστόσο, η οδηγία δεν κωλύει τροποποίηση της σχέσεως εργασίας με τον νέο επιχειρηματία, αν το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο επιτρέπει τέτοιου είδους τροποποίηση εφόσον δεν πρόκειται για μεταβίβαση επιχειρήσεως. Εξάλλου, ο προς όν η μεταβίβαση υποχρεούται να διατηρήσει σε ισχύ τους όρους που έχουν συμφωνηθεί με συλλογική σύμβαση εργασίας στον ίδιο βαθμό που αυτές δεσμεύουν τον μεταβιβάζοντα, μέχρι την ημερομηνία καταγγελίας ή λήξεως της συλλογικής συμβάσεως, θέσεως σε ισχύ ή εφαρμογή άλλης συλλογικής συμβάσεως.

ΕΚΘΕΣΗ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ στην υπόθεση C-209/91 *

I — Νομικό πλαίσιο και πραγματικά περιστατικά της κύριας δίκης

1. Νομικό πλαίσιο της διαφοράς

Η οδηγία 77/187/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, σχετικά με τη διατήρηση των δικαιωμάτων των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβιβάσεων

επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων εγκαταστάσεων (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 171, στο εξής: οδηγία), αποσκοπεί στην «προστασία των εργαζομένων σε περίπτωση αλλαγής του επιχειρηματικού φορέα και ιδιαίτερα προς εξασφάλιση της διατηρήσεως των δικαιωμάτων τους» (δεύτερη αιτιολογική σκέψη).

Σύμφωνα με το άρθρο της 1, παράγραφος 1, η οδηγία εφαρμόζεται επί «μεταβιβάσεων επιχειρήσεων, εγκαταστάσεων ή τμημάτων

* Γλώσσα διαδικασίας: η δανική.

εγκαταστάσεων σε άλλον επιχειρηματία, οι οποίες προκύπτουν από συμβατική εκχώρηση ή συγχώνευση».

Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1:

«Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις που δημιουργούνται για τον εκχωρητή [μεταβιβάζονται] από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση που υφίσταται κατά την ημερομηνία της μεταβίβασης, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, μεταβιβάζονται, εξ αιτίας της μεταβίβασης αυτής, στον εκδοχέα [προς όν η μεταβίβαση].

Τα κράτη μέλη δύνανται να προβλέπουν ότι ο εκχωρητής παραμένει και μετά την ημερομηνία της μεταβίβασης, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, και παράλληλα προς τον εκδοχέα, υπεύθυνος ως προς τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από σύμβαση εργασίας ή από εργασιακή σχέση.»

Το άρθρο 3, παράγραφος 2, εγγυάται τη διατήρηση των όρων εργασίας ως εξής:

«Μετά τη μεταβίβαση, κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, ο εκδοχέας διατηρεί τους όρους εργασίας που έχουν συμφωνηθεί από συλλογική σύμβαση κατά το ίδιο μέτρο που αυτοί έχουν προβλεφθεί για τον εκχωρητή, μέχρι την ημερομηνία της καταγγελίας ή λήξεως της συλλογικής συμβάσεως ή της ενάρεξως της ισχύος ή εφαρμογής άλλης συλλογικής συμβάσεως.»

Οι διατάξεις της οδηγίας 77/187 μεταφέρθηκαν στη δανική νομοθεσία με τον νόμο 111 της 21ης Μαρτίου 1979 περί της νομικής θέσεως των εργαζομένων σε περίπτωση μεταβίβασης επιχειρήσεως.

2. Ιστορικό της κύριας δίκης

Οι Anne Watson Rask και Kirsten Christensen, ενάγουσες της κύριας δίκης, είναι υπάλληλοι της εταιρείας Philips (στο εξής: Philips) και εργάζονταν σε ένα από τα τέσσερα εστιατόρια του προσωπικού της εν λόγω επιχείρησης.

Δυνάμει συμφωνίας συναφθείσας στις 2 Δεκεμβρίου 1988 και ισχύουσας από 1ης Ιανουαρίου 1989, η Philips ανέθεσε στην εταιρεία ISS Kantineservice (στο εξής: ISS), εναγομένη της κύριας δίκης, τη διαχείριση των εν λόγω εστιατορίων.

Βάσει της εν λόγω συμφωνίας, η ISS συμφώνησε να αναλάβει την πλήρη ευθύνη της διαχείρισεως ιδίως τον προγραμματισμό των γευμάτων, τις αγορές, την προετοιμασία, τη μεταφορά, το σύνολο της διοικήσεως, καθώς και την πρόσληψη και εκπαίδευση του προσωπικού.

Σε αντάλλαγμα η Philips ανέλαβε την υποχρέωση να καταβάλλει στην ISS, αφενός, μηνιαίως ένα σταθερό ποσό καλύπτον «όλα τα έξοδα που αντιστοιχούν σε άμεσες και έμμεσες αποδοχές, ασφάλιση, στολές εργασίας, στον έλεγχο και στη διοίκηση» και, αφετέρου, ποσόν καλύπτον τα έξοδα για προϊόντα όπως «σκέυη σερβιρίσματος μιας χρήσεως, συσκευασία, πετσέτες και υλικά καθαρισμού, που θα χρεώνονταν στις ισχύουσες τιμές χονδρικής».

Στο πλαίσιο της συμφωνίας, η ISS δεσμεύθηκε να προσφέρει από 1ης Ιανουαρίου 1989 εργασία στο μόνιμο προσωπικό της Philips στα εστιατόριά της, με τους ίδιους όρους μισθοδοσίας και αρχαιότητας.

Η συμφωνία προέβλεπε ιδίως ότι ο καταβαλλόμενος στους εν λόγω εργαζομένους μισθός θα απαριτιζόταν από τον κανονικό μισθό της ISS συν μία προσαύξηση «επαναπρόσληψης» ώστε οι προσλαμβανόμενοι από την ISS εργαζόμενοι να μην υποστούν μείωση του μισθού τους συνεπεία της νέας σχέσεως εργασίας. Εξάλλου, προβλεπόταν ότι στο μέλλον οι μισθοί θα εξελίσσονταν μόνο ως προς το αντιστοιχούν στο κανονικό τμήμα και ότι θα μπορούσε να γίνει συμψηφισμός με την προσαύξηση αν ο μισθός αυξανόταν πέραν του προβλεπόμενου από τις συλλογικές συμβάσεις.

Επίσης, στη συμφωνία προβλεπόταν ότι η ISS δεν θα προέβαινε σε κανενός είδους εξυγίανση της διαχείρισεως των εστιατορίων πριν από την πάροδο έξι μηνών και δεν θα προέβαινε σε καμία μετάταξη των πρώην εργαζομένων της Philips σε άλλα εστιατόρια τα οποία διαχειρίζεται η επιχείρηση.

Ωστόσο, η ISS τροποποίησε την ημερομηνία καταβολής των μισθών στους εργαζομένους, μεταθέτοντάς την από την τελευταία Πέμπτη του μήνα στην τελευταία εργάσιμη ημέρα του μήνα, καθώς επίσης και τη σύνθεση του μισθού, το συνολικό ποσό του οποίου παρέμενε αμετάβλητο.

Κατ' εφαρμογή της εν λόγω συμφωνίας οι συμβάσεις εργασίας των Anne Watson Rask και Kirsten Christensen περιήλθαν στην ISS από 1ης Ιανουαρίου 1989.

Η Anne Watson Rask ζήτησε να της καταβάλλει η ISS τον μηνιαίο μισθό της κατά την ίδια ημερομηνία που ίσχυε στο πλαίσιο της σχέσεως εργασίας με τη Philips. Περαιτέρω, ζήτησε όπως και η Kirsten Christensen, την καταβολή διαφόρων αποζημιώσεων [έξοδα καθαριστηρίου, υποδήματα (...)] που τους κατέβαλλε η Philips ως στοιχεία απαρτίζοντα την αμοιβή τους.

Η ISS αρνήθηκε να ικανοποιήσει τα αιτήματα αυτά. Μετά τη δήλωση της Anne Watson Rask ότι δεν προετίθετο να εξακολουθήσει τη σχέση εργασίας υπό τις συνθήκες αυτές, η ISS την απέλυσε.

Κατόπιν αυτού η Anne Watson Rask ζήτησε από το Søg Handelsretten i København να υποχρεώσει την ISS να της καταβάλει αποζημίωση λόγω καταχρηστικής απολύσεως ενώ τόσο η Anne Watson Rask όσο και η Kirsten Christensen ζήτησαν από το ίδιο δικαστήριο να υποχρεώσει την επιχείρηση να τους καταβάλει τα στοιχεία της αμοιβής που διεκδικούσαν.

Ενώπιον του Søg Handelsretten i København, οι ενάγουσες της κύριας δίκης υποστήριξαν ότι η Philips μεταβίβασε μέρος της επιχειρήσεώς της στην εναγομένη της κύριας δίκης και ότι, δυνάμει του δανικού νόμου περί μεταβιβάσεως επιχειρήσεων, έπρεπε να απασχοληθούν από την ISS με τους ίδιους όρους όπως από τη Philips, επομένως χωρίς απώλεια οποιουδήποτε πλεονεκτήματος.

Η εναγομένη της κυρίας δίκης απάντησε ότι η μεταξύ αυτής και της Philips συμφωνία δεν ενείχε μεταβίβαση κατά την έννοια του προαναφερθέντος δανικού νόμου ή της προαναφερθείσας οδηγίας 77/187 και ότι καμία ρήτρα της συμφωνίας δεν την εμπόδιζε να τροποποιήσει τη σύνθεση της αμοιβής των περιελθόντων στη σφαίρα ευθύνης της μισθωτών. Όσον αφορά ειδικότερα το αίτημα της Anne Watson Rask, προέβαλε ότι, και αν ακόμη υποτεθεί ότι ο νόμος περί μεταβιβάσεως επιχειρήσεων είναι εφαρμοστέος, ο προς ον η μεταβίβαση υποχρεούται να διατηρήσει μόνο τους ουσιώδεις όρους της σχέσεως εργασίας, όπως ο μισθός και η αρχαιότητα, αλλά όχι και τους δευτερεύουσας σημασίας, όπως η ημερομηνία καταβολής των μισθών.

Θεωρώντας ότι οι εν λόγω υποθέσεις έθεταν προβλήματα ερμηνείας της οδηγίας 77/187, της 14ης Φεβρουαρίου 1977, το Søg Handedsretten i København, με διάταξη της 30ής Ιουλίου 1991, υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει η οδηγία 77/187/ΕΟΚ εφαρμογή στην περίπτωση κατά την οποία μία επιχείρηση, η επιχείρηση Α, συμφωνεί να αναλάβει τη διαχείριση του εστιατορίου μιας άλλης επιχείρησης, της επιχείρησης Β, και:

— η επιχείρηση Α έναντι πάγιας μηνιαίας αμοιβής βαρύνεται με “το σύνολο των συνήθων εξόδων λειτουργίας, όπως άμεσες ή έμμεσες αμοιβές, ασφάλιση, στολές εργασίας, διοίκηση προσωπικού, έξοδα επιβλέψεως και διοικητικά έξοδα”.

— η επιχείρηση Β αναλαμβάνει να θέσει στη διάθεση της επιχείρησης Α, χωρίς οικονομική επιβάρυνση, εγκατεστάσεις πωλήσεως και παραγωγής, ιδίως αποθηκευτικούς χώρους που μπορούν να κλειδώνουν, εξοπλισμό, ηλεκτρικό ρεύμα, ζεστό νερό και τηλέφωνο, καθώς και αποδυτήρια για το προσωπικό του εστιατορίου, αναλαμβάνοντας επίσης την αποκομιδή των απορριμμάτων.

— η επιχείρηση Β φέρει το κόστος που αντιστοιχεί στα σκεύη μιας χρήσεως, στα υλικά συσκευασίας, στις πετσέτες και στα προϊόντα καθαρισμού.

— η επιχείρηση Α προσφέρει στο προσωπικό του εστιατορίου της επιχείρησης Β απασχόληση με τους ίδιους όρους μισθοδοσίας και αρχαιότητα;

2) Επιρεάζεται η απάντηση στο ερώτημα 1 από το γεγονός ότι η λειτουργία του εστιατορίου συνιστά απλώς παροχή υπηρεσιών στους υπαλλήλους της επιχείρησης Β και, κατά συνέπεια, δεν έχει σχέση με τη γενική παραγωγή της επιχείρησης;

3) Αντίκειται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 77/187/ΕΟΚ η μετακίνηση της ημερομηνίας καταβολής των μισθών στους εργαζομένους και/ή η τροποποίηση της συνθέσεως των εν λόγω μισθών, εξυπακουμένου ότι, κατά τα άλλα, το συνολικό ποσό των αποδοχών παραμένει αμετάβλητο;»

3. Διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

Η διάταξη περί παραπομπής πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 6 Αυγούστου 1991.

Σύμφωνα με το άρθρο 20 του Οργανισμού (ΕΟΚ) του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, έγγραφες παρατηρήσεις κατέθεσαν οι ενάγουσες της κύριας δίκης, εκπροσωπούμενες από τον Jens B. Bjørst, δικηγόρο Κοπεγχάγης, η εταιρεία ISS Kantineservice, εκπροσωπούμενη από τον K. Werner, δικηγόρο Κοπεγχάγης, καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από την Karen Banks και τον Anders Christian Jessen, μέλη της νομικής της υπηρεσίας.

Το Δικαστήριο, κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

Κατ' εφαρμογή του άρθρου 95, παράγραφοι 1 και 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο, με απόφαση της 3ης Ιουνίου 1992, αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση ενώπιον του τρίτου τμήματος.

II — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου

Καταρχάς η Επιτροπή παρατηρεί ότι παγίως το Δικαστήριο δέχεται (βλ., ιδίως, την απόφαση της 15ης Ιουνίου 1988, 101/87, Bork, Συλλογή 1988, σ. 3057, σκέψη 19) ότι, στο πλαίσιο για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, σ' αυτό εναπόκειται να παράσχει μόνο τα στοιχεία ερμηνείας που είναι χρήσιμα στο εθνικό δικαστήριο και όχι να προβεί στην εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών που είναι αναγκαία προκειμένου να κριθεί η δυνατότητα εφαρμογής ή μη της οδηγίας. Ισχυρίζεται ότι, υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο δεν υποχρεούται να προβεί σε πραγματικές εκτιμήσεις στην παρούσα δίκη, όπως φαίνεται να τον ωθεί να πράξει το αιτούν δικαστήριο με τις ερωτήσεις που του υπέβαλε.

1. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

Οι ενάγουσες της κύριας δίκης καθώς και η Επιτροπή εκτιμούν ότι στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση.

α) Κατά τις ενάγουσες της κύριας δίκης πρέπει να εξεταστεί, αφενός, αν εστιατόριο διοικούμενο υπό τους περιγραφόμενους στη

διάταξη παραπομπής όρους αποτελεί «επιχείρηση, εγκατάσταση ή τμήμα εγκαταστάσεως», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας και, αφετέρου, αν διά της συνάψεως συμφωνίας όπως αυτή στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο πραγματοποιείται «μεταβίβαση επιχειρήσεως» κατά την έννοια των ιδίων διατάξεων.

Υποστηρίζουν, καταρχάς, ότι επιχείρηση εστιατορίου όπως αυτή της Philips αποτελεί «τμήμα εγκαταστάσεως» κατά την έννοια της οδηγίας. Ισχυρίζονται ότι πρόκειται για αυτοτελή μονάδα παραγωγής διαθέτουσα ιδίους χώρους λειτουργίας, ειδικά διαρρυθμισμένους, ίδια μέσα εκμεταλλεύσεως και ίδιο προσωπικό. Το γεγονός ότι η πελατεία της περιορίζεται στους εργαζομένους της επιχειρήσεως και το γεγονός ότι η εν λόγω ενότητα λειτουργεί χάρη σε επιχορηγήσεις της επιχειρήσεως δεν αποτελούν, κατά τη γνώμη των ενάγουσών, λόγο ικανό να αποκλείσει την εν λόγω μονάδα από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

Οι ενάγουσες της κύριας δίκης υποστηρίζουν κατόπιν ότι συμφωνία όπως αυτή που περιγράφεται από το αιτούν δικαστήριο ενέχει «μεταβίβαση επιχειρήσεως» κατά την έννοια της οδηγίας.

Τονίζουν, καταρχάς, ότι η εν λόγω συμφωνία δεν αποτελεί στην πραγματικότητα υπεργολαβία.

Στη συνέχεια, υποστηρίζουν ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 18ης Μαρτίου 1986, 24/85, Spijkers, Συλλογή 1986, σ. 1119), πρέπει να εκτιμηθεί, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των περιστάσεων που χαρακτηρίζουν την υπό εξέταση

συναλλαγή [είδος επιχειρήσεως ή εγκαταστάσεως, μεταβίβαση ενσωμάτων και αλων περιουσιακών στοιχείων, μεταβίβαση των μέσων παραγωγής (...)], αν πρόκειται για εκποίηση οικονομικής μονάδας που εξακολουθεί να υφίσταται, πράγμα που προκύπτει ιδίως από το γεγονός ότι η εκμετάλλευσή της πράγματι συνεχίζει ή αρχίζει εκ νέου από τον νέο επιχειρηματία, με τις ίδιες ή με ανάλογες οικονομικές δραστηριότητες. Ένα από τα αποφασιστικά κριτήρια στο πλαίσιο αυτό είναι η μεταβίβαση ενός ή πλειόνων στοιχείων της επιχείρησης, όπως οι χώροι λειτουργίας, τα μηχανήματα, τα αποθέματα ή η πελατεία, όπως συμβαίνει σε περιπτώσεις συνάψεως συμφωνιών σαν αυτή την οποία αφορά η κυρία δίκη.

Προσθέτουν ότι, κατά την απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1987, 287/86, Ny Mølle Kro (Σύλλογή 1987, σ. 5465), έχει μικρή σημασία το αν μεταβιβάστηκε η κυριότητα της επιχείρησης. Πρέπει απλώς να καθοριστεί αν υπήρξε αλλαγή του υπευθύνου της εκμεταλλεύσεως.

Υποστηρίζουν, τέλος, ότι τόσο ο σκοπός της οδηγίας, που είναι η προστασία των δικαιωμάτων των εργαζομένων, όσο και η διατύπωση που χρησιμοποιείται σε ορισμένες γλωσσικές αποδόσεις [*«Transfer (...) to another employer»*, στην αγγλική γλώσσα· *«Cession (...) à autre chef d'entreprise»* στη γαλλική] συνηγορούν υπέρ του μη περιορισμού του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας μόνο στη «μεταβίβαση (...) σε άλλον ιδιοκτήτη» σύμφωνα με τη χρησιμοποιούμενη στο δανικό κείμενο της οδηγίας διατύπωση ή μόνο στην «αλλαγή ιδιοκτήτη», κατά την έκφραση που χρησιμοποιήθηκε στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εργασιών του νόμου περί μεταφοράς της οδηγίας στο δανικό δίκαιο. Υποστηρίζουν ότι εν προκειμένω υπήρξε αλλαγή εργοδότη και κατά συνέπεια «μεταβίβαση» κατά την έννοια της οδηγίας.

β) Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (βλ., ιδίως, απόφαση της 25ης Ιουλίου 1991, C-362/89, D'Urso κ.λπ., Σύλλογή 1991, σ. I-4105), η οδηγία εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις αλλαγής, στο πλαίσιο συμβατικών σχέσεων, του φυσικού ή νομικού προσώπου που έχει την ευθύνη εκμεταλλεύσεως της επιχείρησης και το οποίο αναλαμβάνει τις υποχρεώσεις του εργοδότη έναντι των εργαζομένων της επιχείρησης. Όθεν συνάγεται, κατά την Επιτροπή, ότι, οσάκις επιχείρηση συνάπτει με άλλη επιχείρηση συμφωνία βάσει της οποίας η τελευταία αναλαμβάνει τη διαχείριση των εστιατορίων της πρώτης καθώς και τις υποχρεώσεις αυτής έναντι των εργαζομένων του εστιατορίου, η οικεία συμφωνία μπορεί να υπαχθεί στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας.

Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, προκειμένου να εκτιμηθεί αν συμφωνία όπως αυτή που περιγράφεται από το αιτούν δικαστήριο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, πρέπει να προσδιοριστεί αν η επιχείρηση που άλλαξε ιδιοκτήτη διατήρησε την «ταυτότητά» της (βλ. απόφαση της 18ης Μαρτίου 1986, Spijkers, προαναφερθείσα). Τούτο συμβαίνει ιδίως στην περίπτωση κατά την οποία, όπως εν προκειμένω, η εκμετάλλευση εξακολουθεί ή ξαναρχίζει με ανάλογες ή ταυτόσημες δραστηριότητες. Η μη μεταβίβαση της κυριότητας της επιχείρησης (περίπτωση συμβάσεως μισθώσεως διαχειρίσεως) και ιδίως των κινητών, όπως εν προκειμένω, δεν αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την εκτίμηση περί της υπάρξεως μεταβιβάσεως (απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 1988, 324/86, Daddy's Dance Hall, Σύλλογή 1988, σ. 739).

Κατά την Επιτροπή, προκειμένου να εκτιμηθεί αν η επιχείρηση διατήρησε εν προκειμένω την ταυτότητά της, το εθνικό δικα-

στήριο θα πρέπει να λάβει υπόψη το σύνολο των πραγματικών δεδομένων, ιδίως τη φύση της επιχειρήσεως, την ανάληψη ενσωμάτων και αλων στοιχείων, την ομοιότητα των ασκουμένων δραστηριοτήτων, τη διάρκεια διακοπής των εν λόγω δραστηριοτήτων που συνδέονται προς τη μεταβίβαση.

γ) Η *εναγομένη της κύριας δίκης* φρονεί, αντιθέτως, ότι στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση.

Η εν λόγω εταιρία υποστηρίζει, καταρχάς, ότι στο πλαίσιο της κύριας δίκης τίθεται υπό αμφισβήτηση απόφαση με την οποία μεταβιβάζεται η εκτέλεση εσωτερικής υπηρεσίας σε εξωτερικό προμηθευτή με διατήρηση των δικαιωμάτων κυριότητας του μεταβιβάζοντος.

Θεωρεί ότι διασταλτική ερμηνεία που θα είχε ως συνέπεια την υπαγωγή τέτοιου είδους πράξεων στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας θα περιόριζε τα δικαιώματα των εργαζομένων σε ορισμένες περιπτώσεις (ιδίως οσάκις η εκτέλεση της υπηρεσίας ανατίθεται διαδοχικώς σε διάφορα πρόσωπα) και θα αποδιοργάνωνε τις σχέσεις εργασίας.

— Η *εναγομένη* υποστηρίζει, καταρχάς, ότι η πράξη στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο δεν αποτελεί «μεταβίβαση» κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, της οδηγίας.

Επισημαίνει, καταρχάς, ότι, μολονότι το Δικαστήριο επισήμανε στην απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985, 135/83, Abels (Συλλογή 1985, σ. 469), τις διαφορές ορολογίας

που υφίστανται μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων της οδηγίας ως προς την έννοια της «μεταβίβασης», αφού ορισμένες απ' αυτές αναφέρονται σαφώς σε συμβατικές μεταβιβάσεις, ενώ άλλες καλύπτουν ευρύτερο πεδίο, το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί ως αφορών αποκλειστικά τις μεταβιβάσεις δυνάμει συμβάσεως, δηλαδή ουσιαστικά τις μεταβιβάσεις στο πλαίσιο των οποίων χωρεί αλλαγή ιδιοκτήτη. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ανέλαβε τις υποχρεώσεις του εργοδότη έναντι των μισθωτών της επιχειρήσεως (αποφάσεις 18ης Μαρτίου 1986, *Srijkers*, και της 17ης Δεκεμβρίου 1987, *Ny Mølle Kro*, προπαράτεθεισες).

Δεύτερον, η εταιρία υποστηρίζει ότι, τέτοιου είδους απόψεις συνεπάγονται ότι πράξεις εκτός των πωλήσεων, δωρεών ή συγχωνεύσεων εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας. Φρονεί, ωστόσο, ότι κάθε ερμηνεία βαίνουσα πέραν του γράμματος της οδηγίας κατά την τρέχουσα έννοιά του πρέπει να δικαιολογείται από σοβαρούς λόγους.

Τρίτον, υποστηρίζει ότι μεταβίβαση κατά την έννοια της οδηγίας μπορεί να υπάρχει μόνο στην περίπτωση κατά την οποία ο προς ον η μεταβίβαση αναλαμβάνει την ευθύνη και τον οικονομικό έλεγχο της επιχείρησης και έχει δικαίωμα κυριότητας επ' αυτής. Τούτο δεν συμβαίνει στην περίπτωση της κύριας υποθέσεως, δεδομένου ότι ο προμηθευτής δεν καθορίζει ελεύθερα τις τιμές του και δεν επιλέγει την πελατεία του.

Τέταρτον, υποστηρίζει ότι η σύμβαση στην οποία αναφέρεται η κυρία υπόθεση διαφέρει της συμβάσεως μισθώσεως-διαχειρίσεως που το Δικαστήριο έκρινε ότι εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας (απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 1988, *Daddy's Dance Hall*, προαναφερθείσα).

Καταρχάς, η αμοιβή του προμηθευτή είναι σταθερή και δεν βασίζεται στον κύκλο εργασιών. Δεύτερον, ο προμηθευτής δεν έχει πλήρη εξουσία εκμεταλλεύσεως της επιχείρησης και ιδίως τη δυνατότητα αλλαγής της πελατείας. Τέλος, ο προμηθευτής δεν έχει την υποχρέωση να εξασφαλίσει λειτουργία της υπηρεσίας σύμφωνα με τον κανονισμό, υποχρέωση που βαρύνει τον πελάτη. Επομένως, η μίσθωση-διαχείριση προσομοιάζει περισσότερο προς την πώληση παρά προς την παροχή υπηρεσιών.

Πέμπτον, η εναγομένη της κυρίας δίκης ισχυρίζεται ότι, αν οι συμβάσεις περί παραχώρησης της ευθύνης λειτουργίας επιχειρήσεων υπαγόταν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, θα προέκυπταν σοβαρές δυσχέρειες εφαρμογής των προβλεπομένων στην οδηγία κανόνων στις περιπτώσεις αναθέσεως εκ μέρους δημοσίων οργανισμών της εκπληρώσεως ορισμένων από τις λειτουργίες τους σε ιδιωτικούς φορείς. Υποστηρίζει ότι η οδηγία δεν μπορεί να εφαρμόζεται ούτε επί των δημοσίων υπηρεσιών που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση σκοπού γενικού συμφέροντος, οι οποίες δεν μπορούν να μεταβιβαστούν με σύμβαση στον ιδιωτικό τομέα ούτε επί των δημοσίων υπαλλήλων, λαμβανομένων υπόψη των ιδιοτελειών του καθεστώτος που τους διέπει. Κατά την εναγομένη, τέτοιου είδους ερμηνεία δεν μπορεί παρά να παρακωλύσει την εξέλιξη των προσπαθειών ιδιωτικοποιήσεως που έχουν αναληφθεί στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Τέλος, επισημαίνει ότι οι συμβάσεις περί αναθέσεως της ευθύνης λειτουργίας επιχείρησης αφορούν δραστηριότητες περιορισμένες χρονικά και κατά περιεχόμενο, γεγονός που τις διαφοροποιεί ριζικά από τις κλασικές περιπτώσεις μεταβίβασης επιχειρήσεων.

— Περαιτέρω, η εναγομένη της κυρίας δίκης ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως «επιχειρηματίας» κατά την έννοια της οδηγίας.

Κατ' αυτήν, τόσο από τη διατύπωση που χρησιμοποιείται σε ορισμένες γλωσσικές εκδοχές της οδηγίας («inhaber», στα δανικά, «Inhaber», στα γερμανικά, «ondernemer», στα ολλανδικά), όσο και από σημείωμα της Επιτροπής της 10ης Φεβρουαρίου 1977 (έγγραφο 12/212 DK/77, Soc. 22), όπου αναφέρεται ότι ως «επιχειρηματίας» πρέπει να νοείται το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που είναι κατά νόμο υπεύθυνο για την επιχείρηση, προκύπτει ότι η μεταβίβαση της πλήρους ευθύνης της επιχείρησης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα προκειμένου να διαγνωσθεί αν ο συμβαλλόμενος είναι όντως «επιχειρηματίας».

Τούτο δεν συμβαίνει στην περίπτωση που αφορά η κύρια δίκη, δεδομένου ότι η ελευθερία δράσεως του προς όν η μεταβίβαση υπόκειται σε σημαντικούς περιορισμούς.

Η εναγομένη της κύριας δίκης αναγνωρίζει, ωστόσο, ότι, σε ορισμένες αποφάσεις του (βλ., π.χ., απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 1988, Daddy's Dance Hall, προαναφερθείσα, σχετικά με τη μίσθωση-διαχείριση), το Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη την απουσία αλλαγής ιδιοκτητή, αλλά περιορίστηκε στην εξέταση του αν υπήρξε αλλαγή εργοδότη. Κατά την άποψή της, οι αποφάσεις αυτές εκφράζουν την πρόθεση εξομοιώσεως ειδικών περιπτώσεων προς την αλλαγή ιδιοκτητή.

Η εταιρία ισχυρίζεται ότι, λαμβανομένων υπόψη των περιορισμών στους οποίους υπόκεινται οι ενέργειές της, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως επιχειρηματίας, ούτε ως εργοδότης, ούτε ως νομικός υπεύθυνος για την επιχείρησή.

— Η εναγομένη της κύριας δίκης υποστηρίζει, τέλος, ότι η δραστηριότητα που της

έχει ανατεθεί δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως «επιχείρηση, εγκατάσταση ή τμήμα εγκαταστάσεως» κατά την έννοια της οδηγίας.

Μετά από υπενθύμιση των εξαγγελιομένων από το Δικαστήριο αρχών στην απόφαση της 18ης Μαρτίου 1986, *Spijkers*, προαναφερθείσα, σκέψεις 12 και 13, ισχυρίζεται ότι, στην κύρια υπόθεση, τα ενσώματα στοιχεία δεν μεταβιβάστηκαν αλλ' απλώς τέθηκαν στη διάθεσή της χωρίς οικονομικό αντάλλαγμα, ότι τα ασώματα στοιχεία δεν μεταβιβάστηκαν, ότι δεν υπήρξε μεταβίβαση της πελατείας κατά την τρέχουσα έννοια του όρου, ότι η μεταβίβασθείσα δραστηριότητα δεν έχει κερδοσκοπικό σκοπό καθόσον πρόκειται για απλή υπηρεσία προσφερόμενη στους εργαζομένους και ότι δέκα μόνο πρόσωπα από τα 1 300 που απασχολεί η επιχείρηση περιήλθαν στην ISS.

Η επέκταση της εννοίας της επιχειρήσεως σε δραστηριότητες όπως η υπό συζήτηση στο πλαίσιο της κύριας δίκης θα προκαλούσε, κατά την εναγομένη, μεγάλη νομική αβεβαιότητα, λαμβανομένης υπόψη της δυσκολίας χαρακτηρισμού ορισμένων δραστηριοτήτων, όπως η συντήρηση των φυτών ή η εσωτερική επισκευή των εγκαταστάσεων.

Κατά την εναγομένη, πρέπει να γίνεται διάκριση αναλόγως του αν η ανατιθεμένη στον παρέχοντα υπηρεσίες δραστηριότητα εμπίπτει στον εταιρικό σκοπό της παραχωρούσας επιχειρήσεως ή συνιστά απλή υπηρεσία απευθυνομένη σε εξυπηρέτηση των εργαζομένων ή επιβαλλομένη από τον νόμο.

Η εναγομένη εταιρία υποστηρίζει επίσης ότι εξαιρετικά διασταλτική ερμηνεία της εννοίας της επιχειρήσεως θα παρακώλυε την επιδιωκόμενη από την Επιτροπή επέκταση των ιδιωτικοποιήσεων ή της ανάθεσας ορισμένων δημοσίων δραστηριοτήτων.

Τέλος, επισημαίνει ότι, εν προκειμένω, η «ανάληψη» των εργαζομένων από τη Philips κατά τη λήξη ισχύος της συμφωνίας θα

δημιουργήσει προβλήματα ενόψει του ότι έχει συμφωνηθεί ότι η Philips δεν θα συνάψει καμία σύμβαση πώλησεως ή παροχής υπηρεσιών εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας με πρόσωπα απασχοληθέντα από την ISS κατά τη διάρκεια των δώδεκα τελευταίων μηνών ούτε θα προσλάβει πρόσωπα υπαγόμενα στην κατηγορία αυτή.

2. Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

Οι *ενάγουσες της κύριας δίκης* και η *Επιτροπή* προτείνουν να δοθεί αρνητική απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

α) Οι *ενάγουσες της κύριας δίκης* υποστηρίζουν ότι το γεγονός ότι η πελατεία για την οποία προορίζονται οι υπηρεσίες είναι σαφώς καθορισμένη, καθώς και το γεγονός ότι η εν λόγω υπηρεσία λειτουργεί χωρίς να επηρεάζει τις άλλες δραστηριότητες της επιχειρήσεως, καταδεικνύουν ότι η εν λόγω υπηρεσία συνιστά όντως ανεξάρτητη δραστηριότητα και, ως εκ τούτου, «επιχείρηση» κατά την έννοια της οδηγίας.

β) Η *Επιτροπή* υποστηρίζει ότι το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας, προβλέπει ρητώς ότι η μεταβίβαση μπορεί να αφορά τμήμα μόνο της επιχειρήσεως και ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985, 186/83, *Botzen*, Συλλογή 1985, σ. 519), στην περίπτωση αυτή πρέπει να καθοριστεί αν ο μισθωτός υπάγεται στη μεταβιβαζόμενη υπηρεσία προκειμένου να εκτιμηθεί αν η σχέση εργασίας του πρέπει να μεταβιβαστεί στον προς τον η μεταβίβαση.

Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να κρίνει αν οι εργαζόμενοι υπάγονται στην επιχείρηση στο σύνολό της ή μόνο σε ορισμένη μεταβιβαζόμενη υπηρεσία.

Κατά την Επιτροπή, το γεγονός ότι η μεταβιβαζόμενη υπηρεσία δεν αφορά τη γενική παραγωγή της επιχείρησης ή την κύρια δραστηριότητά της δεν επηρεάζει την εκτίμηση αυτή.

γ) Η *εναγομένη της κύριας δίκης* εταιρία φρονεί αντιθέτως ότι στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση.

Ισχυρίζεται ότι υπηρεσία όπως ένα εστιατόριο αποτελεί δευτερεύουσα υπηρεσία σε σχέση με τις κύριες οικονομικές δραστηριότητες της επιχείρησης, που δεν πραγματοποιεί κέρδη και δεν είναι αρκούντως εξατομικευμένη σε σχέση με την επιχείρηση.

3. *Επί του τρίτου ερωτήματος*

Οι *ενάγουσες της κύριας δίκης* υποστηρίζουν ότι, δυνάμει του άρθρου 3 της οδηγίας, ο προς ον η μεταβίβαση οφείλει να διατηρήσει σε ισχύ τους ίδιους όρους μισθοδοσίας και τις ίδιες συνθήκες εργασίας που ίσχυαν προ της μεταβίβασης, μεταξύ των οποίων

περιλαμβάνεται και η ημερομηνία καταβολής του μισθού.

Η *Επιτροπή* και η *εναγομένη της κύριας δίκης* υπενθυμίζουν ότι, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου (αποφάσεις της 11ης Ιουλίου 1985, 105/84, *Danmols Inventar*, Συλλογή 1985, σ. 2639, και της 10ης Φεβρουαρίου 1988, *Daddy's Dance Hall*, προαναφερθείσα), η οδηγία δεν αποσκοπεί στη μερική μόνο εναρμόνιση του οικείου τομέα και δεν εγκαθιδρύει ενιαίο επίπεδο προστασίας για το σύνολο των εργαζομένων της Κοινότητας βάσει κοινών κριτηρίων. Περιορίζεται να εξασφαλίσει ότι η προστασία που παρέχεται στον εργαζόμενο από τον προς ον η μεταβίβαση είναι ίδια με αυτήν που του παρείχε ο μεταβιβάζων δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας. Υπό τις συνθήκες αυτές, αν ο μεταβιβάζων μπορεί να τροποποιήσει τους όρους καταβολής και τη σύνθεση του μισθού, ο προς ον η μεταβίβαση έχει την ίδια δυνατότητα.

Η *Επιτροπή* προσθέτει ότι εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει αν η δανική νομοθεσία επιτρέπει τροποποίηση των όρων καταβολής και συνθέσεως των μισθών.

F. Grévisse
εισηγητής δικαστής